COM MILLORAR LA QUALITAT DE VIDA DELS CIUTADANS DE CATALUNYA?

Economistes pel Benestar

Albert Carreras

Joan B. Casas

Júlia Montserrat

Daniel Quer

Francesc Raventós

Josep Reyner

Gener de 2021

ÍNDEX

Pàg.

Introducció 3
Marc financer 5
Educació 8
Salut 10
Serveis socials 11
Habitatge 13
Rodalies 15
Pensions 17
Conclusions 18
Autors i agraïments 21

INTRODUCCIÓ

Estem vivint moments difícils. La pandèmia de la COVID 19 està afectant greument a milions de persones i arruïnant a moltes empreses, amb un atur creixent i part de la societat amb dificultats per mantenir un nivell de vida digne. Aquesta situació es dona quan encara no s'havien superat els efectes de la crisi de l'any 2008.

La pandèmia **ha tensionat els serveis públics propis de l'estat del benestar** i, malgrat l'esforç dels professionals, està afectant la seva qualitat i posant en risc la confiança en el sistema i els seus governs. És evident que el ciutadà demana més i millors serveis públics i que cal **destinar-hi més recursos**. En els darrers mesos hem hagut d'assistir amb certa freqüència a la impotència del nostre Govern davant de les demandes legítimes de suport per part dels afectats per les mesures de control de la pandèmia. Es important destacar que encara no ha estat possible tornar a disposar del nivell de recursos públics per habitant, en euros constants, anteriors a la crisi.

Però Catalunya **no disposa dels seus propis recursos** sinó que viu en el context de l'Estat, on aquest recapta els principals impostos (IRPF, IVA, Impost de Societats i Impostos especials) i en transfereix una part a les comunitats per finançar les competències traspassades. Aquest mecanisme genera un **infrafinançament molt notable de la Generalitat**, tant pel fet que l'Estat no hi aporta suficients recursos (grandària del pastís) com pel sistema de redistribució que opera dins del model de finançament autonòmic (distribució del pastís) que penalitza greument a la Generalitat situant-la pràcticament a la cua dels ingressos per habitant, si es té en compte el diferencial en el nivell de preus. Aquesta manca de finançament dels serveis públics a Catalunya redueix el benestar dels ciutadans que veuen com la sanitat, l'educació i els serveis socials no estan a l'alçada del nivell econòmic que té Catalunya, fent perdre la confiança en els seus governs, siguin del color que siguin. També obliga Catalunya a un increment dels impostos propis per compensar aquest infrafinançament que la converteix en una de les comunitats amb major pressió fiscal.

Aquest document busca precisament evidenciar la necessitat d'un marc financer just tot mostrant **què podria fer Catalunya si disposés d'un finançament** que tingués en compte els tres principis bàsics de la distribució de recursos: proporció a la capacitat econòmica, solidaritat i ordinalitat (mantenir la posició en el conjunt de comunitats després de la reassignació dels recursos públics provinents del model de finançament). La comparació de recursos disponibles per als aspectes més importants de l'estat del benestar amb les comunitats forals del País Basc i Navarra ajuda a comprendre quina podria ser la situació resultant.

El document ha estat realitzat per un **grup d'economistes preocupats pel benestar dels ciutadans**. Analitza els serveis que s'hi relacionen més directament: **salut, educació, serveis socials, habitatge, rodalies i pensions,** i com es podria reforçar-ne la seva qualitat si la Generalitat disposés d'un finançament just. Per no centrar només el problema en el finançament, hem analitzat

diferents indicadors i els hem comparat amb els d'altres comunitats o regions d'Europa i podem concloure que l'eficiència en la gestió dels serveis és difícilment millorable amb els recursos actuals. Tampoc és realista pensar que una redistribució dels recursos disponibles de la Generalitat diferent a l'actual entre les diferents partides del pressupost millorés de forma substancial les mancances que hem detectat en els serveis analitzats. Les conclusions de l'anàlisi són especialment colpidores.

No analitzem universitats, ciència, cultura, justícia, medi ambient, promoció econòmica en general, protecció ciutadana o la resta d'infraestructures. I no ho fem per dos motius: en primer lloc, perquè l'objecte del treball és centrar-nos en els aspectes més propers al ciutadà en un moment de necessitat de l'acció protectora del sector públic; i en segon lloc, perquè els sectors analitzats, pensions a part, ja representen un 75 % de la despesa no financera del govern, deixant un grau de llibertat d'actuació a la Generalitat gairebé residual.

MARC FINANCER

La **diferència entre els impostos que els catalans paguen a l'Estat i la despesa que el Govern central fa a Catalunya, incloses les pensions i els interessos del deute espanyol,** s'ha situat històricament al voltant dels 16.000 milions d'euros (el 8% del seu PIB)[1]. A excepció de les Illes Balears, no hi ha cap altra comunitat que contribueixi a les despeses generals de l'Estat i faci un esforç redistributiu tan gran cap a la resta, ja que les comunitats més riques Madrid, que és un cas especial, País Basc i Navarra, tenen una situació privilegiada, que fa que el seu nivell de redistribució sigui molt baix o inexistent.

La diferència entre els impostos pagats a l'Estat **i les despeses** que l'Estat fa directament a Catalunya prové de **tres factors**:

1. Del **model de finançament autonòmic,** que fa que Catalunya sigui la tercera comunitat en aportació de recursos per habitant, però acabi essent la desena en recursos disponibles per habitant quan actuen tots els fons redistributius i la penúltima quan es té en compte el cost del nivell de vida.

   De fet, quan tenim en compte el nivell de preus, s'evidencia que Catalunya i Balears son les úniques que aporten al càlcul del model de finançament més fons que els que després acaben rebent els seus governs. Ni les comunitats forals, que són les més riques de l'Estat, ni cap de les altres que tenen una recaptació per càpita superior a la mitjana aporta més del que rep després. Madrid s'exclou de la comparació per l'impacte de l'efecte capitalitat.

   El sistema particular de finançament del País Basc i Navarra, basat en un mecanisme totalment oposat, fa que recaptin tots els impostos i paguin a l'Estat pels serveis prestats (el "cupo" basc i l'"aportació" navarresa), sense aportar res cap a la resta de comunitats. El resultat és que el País Basc disposa gairebé del doble de recursos per habitant que Catalunya per fer front a les mateixes necessitats.

2. Del **baix nivell d'inversió del Govern central a Catalunya**. L'Estat va destinar a Catalunya només l'11,8% de la inversió executada en infraestructures entre el 2013 i el 2018, quan la població representa el 16% i el PIB el 19%. Aquesta és una realitat històrica, doncs en termes pressupostaris, la mitjana anual de la inversió pressupostada de l'Estat i les

[1] En alguns exercicis aquestes xifres han estat per sobre i en d'altres per sota. Al 2020 probablement se situi en mínims històrics per les conseqüències derivades de la crisi de la Covid-19, tant en menys ingressos recaptats com en més transferències de l'Estat a càrrec de l'endeutament extraordinari. En aquest treball considerem Catalunya en una perspectiva històrica i, en aquesta perspectiva, la xifra dels 16.000 milions o del 8 % del PIB és la mitjana anual. Aquesta xifra inclou, com s'ha dit, el saldo de pensions i també la part corresponent a Catalunya dels interessos del deute espanyol. Per a l'exercici 2019 la part que correspondria a Catalunya en funció a la seva aportació als pressupostos generals de l'Estat seria de 6.000 milions. Aquest 16.000 milions equivaldrien a allò que s'entén generalment com a dèficit fiscal.

seves entitats durant el període 1997-2018 s'ha situat al 13,6%, i només s'executa el 76,2% del total pressupostat.

3. Del **model territorial de l'Estat** potenciant l'hipercapitalitat de Madrid, que provoca que malgrat que és l'altra gran aportadora nominal de fons públics a l'Estat, té uns beneficis derivats de la capitalitat (uns 28.000 milions, que més endavant expliquem) molt superiors al seu dèficit fiscal.

Com a conseqüència del model de finançament autonòmic, **els recursos per ciutadà de què disposa la Generalitat són els més baixos de totes les comunitats**, excepte el cas ja comentat de Madrid. Catalunya aporta al finançament autonòmic 2.967 euros per habitant, però després d'operar tots els fons redistributius passa a ser la 10a comunitat amb menys recursos assignats per fer front als mateixos serveis, amb 2.664[2] euros per habitant, i la penúltima, amb 2.393 euros, si es té en compte el nivell de preus. Per tant, **per prestar els mateixos serveis, Catalunya malgrat ser la tercera en aportació de recursos per habitant, és la comunitat que acaba disposant de menys diners per persona.**

En aquesta situació és obvi que Catalunya té molt difícil prestar als seus ciutadans els serveis que necessiten.

Per últim, volem remarcar i ampliar alguns aspectes que ajuden a situar millor en context les afirmacions d'aquest treball:

- L'**efecte capitalitat** fa que Madrid sigui la zona més rica de l'Estat, la que més ha crescut en riquesa en els últims 40 anys i que condicioni el creixement de les altres. Ho fa a partir de factors com tenir concentrades a Madrid quasi totes les institucions de l'Estat (150.000 funcionaris i les seves famílies), les grans empreses i institucions financeres i l'economia d'alt valor afegit que generen, el disseny radial de les infraestructures i el "dumping fiscal", que és enormement insolidari. Es calcula, com ja s'ha dit, el benefici de la capitalitat en un 11,7% del seu PIB (28.000 M € aproximadament l'any 2019), sostingut en el temps. Es aquest "efecte capitalitat" el que altera la validesa dels valors de Madrid a efectes comparatius.

- El País Basc, en realitat, té un superàvit fiscal amb l'Estat, resultant, a la pràctica, una **comunitat subsidiada** a causa, en gran part, del càlcul específic del "cupo" que suposa un finançament extra, que segons estudis sobre dades de l'any 2017, és al País Basc de més de 5.000 M€, o uns 2.300 € per habitant.

- Els recursos provinents del dèficit i del deute de l'Estat no han revertit a Catalunya. En realitat, es pot afirmar que **Catalunya no ha contribuït mai a la generació del dèficit ni del deute** de l'Estat, tot i participar del seu pagament. El deute de la Generalitat, en la seva major part a mans del FLA de l'Estat, no existiria si no hi hagués dèficit fiscal.

[2] Considera serveis comparables, eliminant l'efecte produit per l'assumpció de diferents nivells de competències

- L'infrafinançament i la infrainversió de l'Estat en els darrers vint anys han influït també d'una altra manera. Per una banda, en el creixement del PIB per càpita de Catalunya, que ha crescut tan sols el 14,2 % quan a la resta de l'Estat ho ha fet en un 17,8 %, tenint sempre en compte el nivell de preus. També ho ha tingut parcialment en un indicador de benestar com és la capacitat de consum per habitant dels seus ciutadans, que ha crescut tan sols un 1,7 % mentre que ho ha fet en un 8,6 % a la resta de l'Estat. Això l'ha anat distanciant cada cop més de Madrid i de les comunitats forals del País Basc i Navarra.

- En els darrers 40 anys, cap comunitat que estigués amb un PIB per càpita per sota de la mitjana espanyola s'ha situat per sobre, de manera que la distribució de la riquesa entre comunitats s'ha mantingut en termes relatius inalterable, amb excepció de Madrid que s'ha situat destacadament com la zona amb un PIB més alt de l'Estat (un 35 % superior a la mitjana) superant les que tradicionalment havien mantingut aquesta posició (Catalunya, País Basc i Navarra). Aquesta evolució reflecteix la capacitat d'absorció que té la concentració de poder polític, econòmic i financer i la política d'inversions en infraestructures en un estat d'orientació fortament centralista que tendeix a convertir la resta del territori en una enorme perifèria madrilenya. L'efecte "capitalitat" incrementa la riquesa de Madrid alhora que l'efecte "aspiradora" abdueix les potencialitats de la resta de territoris i els empobreix.

A continuació dediquem sis capítols als aspectes d'ensenyament, sanitat, serveis socials, habitatge, rodalies i pensions. Per als quatre primers aspectes descrivim la situació actual, la comparem amb altres CCAA i majorment amb el País Basc, detectem les mancances més notables i analitzem què es podria fer amb un finançament just. Per a rodalies descrivim les mancances més notòries i veiem què es podria fer amb una inversió sostinguda. Per últim, pel que fa a pensions, situem la situació de les pensions a Catalunya -contribucions i prestacions- i analitzem la solidesa del seu estat dintre d'una caixa comuna amb Espanya o de forma autònoma.

EDUCACIÓ

Situació actual

Les retallades degudes a la crisi financera de 2008 van disminuir greument els recursos destinats a l'educació, la qual cosa va portar a un creixent malestar entre els docents i entre les famílies. Cal dir que l'esforç de tots, molt especialment dels docents, ha permès minimitzar els impactes sobre l'alumnat. Subsisteix el problema d'un finançament que no ha recuperat els nivells de despesa real anteriors al 2009 (està 475 M€ per sota).

Comparatiu de la situació amb altres comunitats d'Espanya i d'Europa

Si comparem la despesa pública educativa (preuniversitària -la universitària té una dinàmica política i pressupostària diferent-) per alumne d'Euskadi -7.320 euros-, i la de Catalunya -5.170 euros-, veurem que si Catalunya tingués la sobirania fiscal que té el País Basc podria gastar 2.643 milions euros més dels actuals.

Mancances més notables del sistema educatiu

Quines són les principals queixes dels professionals i de les famílies?

1. Completar la reversió de les retallades de tot ordre.

2. Manca de gratuïtat de les llars d'infants. És urgent estendre la cobertura universal de les llars d'infants.

3. L'educació infantil està força universalitzada, però s'ha de completar la gratuïtat de l'oferta pública infantil i obligatòria i abaratir el cost de la de la concertada.

4. Els trams d'ensenyament obligatori (6-16: primària i secundària) donen menys resultats dels esperables. Cal un esforç específic per millorar la qualitat que s'assoleix incrementant la ràtio de professors per alumnes.

5. Segueix essent una assignatura pendent una bona formació professional, especialment, però no només, la dual. És, justament, on el govern del País Basc ha destinat el seu millor finançament, amb molt d'èxit.

Els punts 4 i 5 són fonamentals per lluitar contra l'abandonament escolar prematur. Tots cinc són indispensables per millorar el caràcter inclusiu del sistema educatiu i per facilitar que sigui un veritable ascensor social.

Propostes de millora de l'educació si es disposés de més recursos

Reprenent les mancances assenyalades i acceptant estimacions d'experts en el camp, caldrien 2.557 M€ per corregir totes les mancances que acabem d'esmentar. Només si invertim més en el sistema educatiu millorarem la seva universalització, gratuïtat i qualitat.

Resum final

Si el repartiment del finançament educatiu estatal es fes a partir de la capacitat fiscal de les comunitats autònomes, Catalunya disposaria d'una capacitat de despesa per alumne com la del País Basc: 2.643 milions d'euros més cada any. Si es vol millorar la universalització i la inclusivitat del sistema educatiu català amb bons nivells de qualitat, s'han d'augmentar el recursos que rep. Cal tenir sobirania fiscal per poder decidir com administrar més eficientment els recursos que s'obtenen dels impostos que paga la ciutadania.

SALUT

Situació actual

L'estat de salut a Catalunya és bo i molts indicadors ho demostren. A Catalunya l'esperança de vida és una de les més altes del món.

Les mancances del sistema sanitari eren prou conegudes, però la crisi de la **covid-19** les ha posat en evidència. Les retallades de finançament que hi ha hagut des de la crisi de 2008 han disminuït greument els recursos destinats a la sanitat, la qual cosa ha portat deficiències de l'atenció sanitària. Aquest infrafinançament endèmic de la sanitat catalana afecta la qualitat del servei sanitari.

Segons el Ministeri de Sanitat la despesa pública en salut a Catalunya l'any 2018 va ser de 10.765 milions d'euros, un 4,7% del PIB i 1.432 euros per habitant. A Espanya va ser del 5,5% del PIB i 1.416 per habitant. Al País Basc la despesa per habitant va ser de 1.753 euros. És a dir 303 euros més per persona.

Si comparem la despesa pública sanitària per persona d'Euskadi i la de Catalunya, veien que si Catalunya tingues la sobirania fiscal que té el País Basc ingressaria 2.300 milions d'euros més, i encara en mancarien 2.700 més per situar-se a nivell dels països avançats de la UE.

Mancances més notables del sistema de salut

Destacaríem:

a) La sobrecàrrega a l'atenció primària, que fa que no es pugui dedicar prou temps als pacients.
b) Les llargues llistes d'espera en moltes especialitats.
c) La manca de professionals de la medicina i d'infermeria i les seves condicions de treball
d) El cost per les famílies de contractar mútues privades per tenir major opcions d'elecció i agilitat en els serveis sanitaris
e) Manca de recursos per a la recerca mèdica.
f) L'exclusió de la cobertura sanitària de certes especialitats

Proposta de millora de la salut si es disposés de més recursos

Si es vol millorar el funcionament del sistema sanitari català, s'han d'augmentar els recursos que rep.

Catalunya hauria d'aspirar a poder destinar 5.000 milions d'euros més a sanitat per situar-se al nivell de la UE. De moment, si Catalunya tingues sobirania fiscal, com té al País Basc, disposaria ja d'uns 2.300 milions d'euros més dels actuals per millorar el sistema sanitari.

La conclusió és simple, per millorar la qualitat del servei sanitari públic a Catalunya cal tenir sobirania fiscal i així poder decidir com administrar més eficientment els recursos que s'obtenen dels impostos que paguen els ciutadans.

SERVEIS SOCIALS

Situació actual

La despesa corrent en serveis socials, consolidada per al conjunt de les administracions (Generalitat més els ens locals), mostra una tendència creixent en els darrers anys encara que no ha arribat a superar el nivell anterior a la de la "gran crisi econòmica", quan tot just s'havia començat a posar en pràctica el contingut de la Llei de dependència", que requeria quantiosos recursos per dur-lo a terme

Comparatiu de la situació amb altres comunitats

La despesa corrent en serveis socials per habitant i any el 2018 a Catalunya és quasi la meitat de la del País Basc, 369,56 € i 703.72 €, i el percentatge sobre el PIB és de 1,26% i 2,14%, respectivament. L'esforç pressupostari en cada una d'aquestes comunitats autònomes (CA) és bastant diferent. Mentre que al País Basc la participació de la CA no arriba al 50%, a Catalunya és de quasi el 75%. El principal tret diferenciador és l'important pes de la participació de les diputacions forals en el finançament de la despesa en serveis socials, conseqüència del peculiar sistema d'administració dels serveis públics del País Basc propiciat pel seu sistema de recaptació tributària.

Catalunya disposa d'una bona cobertura de serveis amb finançament públic. Pel que fa a places residencials és del 3,14%, superior a la mitjana estatal (2,68%) i, també té una bona cobertura de centres de dia, del 0,79%, enfront del 0,65%. Pel que fa al servei d'ajuda domiciliaria, malgrat l'índex de cobertura en relació amb la població de 65 anys i més, del 5,26%, és superior a la mitjana estatal (4,93%). Ara bé, la mitjana mensual d'hores dedicades a Catalunya és de quasi la meitat de la mitjana estatal (10,04 versus 20,56 hores), la qual cosa impacta en la qualitat de l'atenció.

Mancances més notables del sistema de serveis socials

Hi ha un elevat percentatge de persones que estan en llistes d'espera, és a dir, aquelles que tot i haver estat reconegudes com a beneficiàries de les prestacions de la LAPAD (Llei de l'autonomia personal i atenció a la dependència), estan esperant una prestació. Catalunya, en el 2019, va tenir la mitjana més elevada de persones en aquesta situació amb el 31% de persones beneficiàries, mentre que la mitjana estatal va ser del 19% i el 2020 no mostra una tendència decreixent.

La crisi sanitària de la COVID-19 ha posat en relleu que la dotació de personal en les residències és insuficient per atendre les persones en situació de dependència i que les qualificacions professionals no són les adequades

El nombre d'hores d'ajuda domiciliària és insuficient per donar el servei adequat als beneficiaris.

La taxa de població amb pobresa severa s'ha incrementat respecte al 2008. A més, l'efecte de la pandèmia està fent augmentar el nombre de persones en situació de vulnerabilitat.

Propostes de millora dels serveis socials si es disposés de més recursos

Si Catalunya tingués la sobirania fiscal que té el País Basc, el pressupost de la Generalitat es podria incrementar, aproximadament, en 2.400 milions d'euros anuals i la inversió en serveis socials suposaria el 2,28% del PIB. En l'apartat de "l'Autonomia personal i atenció a la **dependència**", la despesa anual representaria l'1,19% del PIB, la qual cosa significaria escurçar distàncies respecte a la mitjana de la despesa estimada per l'OCDE de 1,7% del PIB i se situaria per sobre de la mitjana estatal de 0,7% del PIB. Les actuacions que es podrien realitzar serien les següents:

- Reduir les llistes d'espera en més de 50.000 persones amb un cost de 712 M€;
- Triplicar la mitjana mensual d'hores del servei d'ajuda domiciliaria amb un cost de 263 M€;
- Augmentar 767 treballadores socials amb un cost de 18 M€;
- Augmentar 12.600 professionals en les residències de gent gran amb un cost de 260 M€;
- Establir serveis de suport (places temporals de residència, formació, assessorament) per a cuidadors familiars amb un cost de 479 M€;
- Servei de transport als centres de dia per incrementar-ne l'ús per a les persones beneficiàries amb un cost de 144 M€;
- Augmentar la dotació pressupostaria per als programes de pobresa i suport a les famílies i infants amb un cost de 439 M€;
- Desenvolupar programes de prevenció a la dependència amb 86 M€.

HABITATGE

L'accés a l'habitatge és un dels pilars fonamentals de l'estat del benestar, igual que la sanitat, l'educació, les pensions i serveis socials o les infraestructures bàsiques, com el servei de rodalies. Tot i que el sector privat pot intervenir en la provisió d'aquests serveis, la responsabilitat de facilitar-ne l'accés recau, d'acord amb allò que estipula la normativa vigent, en el sector públic. Les dificultats d'accés són particularment importants a Barcelona i a la seva àrea metropolitana, tot i que també es reprodueixen progressivament en molts indrets de Catalunya, dificultats que tendiran a intensificar-se en els propers anys. El parc públic d'habitatge social se situa en el 0,8 % del parc total d'habitatge de Catalunya.

Comparatiu de la situació amb altres comunitats d'Espanya i Europa

En general es considera que el cost que és assumible destinar a l'habitatge se situa entre el 30 i el 35 % dels ingressos totals de la llar. A l'àrea metropolitana de Barcelona els mecanismes del mercat fan que aquests percentatges se situïn entre el 43 i el 54 % per llars amb ingressos al voltant dels 25.000 € i entre el 31 i el 38,5 % per a llars amb ingressos al voltant dels 35.000 €. L'acció pública hauria de corregir aquesta situació, tal com fan altres ciutats.

La despesa pública en habitatge representa un 0,08 % del PIB a Catalunya, un 0,50 % al País Basc i un 0,60 % a la UE. És a dir, entre sis i set vegades menys a Catalunya que a Euskadi i a la UE. En total, Catalunya destina 228 milions anuals a programes d'habitatge social. D'altra banda, el nombre d'habitatges socials per cada 100 habitants és de 0,46 a Catalunya mentre que a Euskadi és d'1,40 i a la UE de 4,0. En aquest cas Catalunya està entre tres i nou vegades per sota del País Basc i Europa.

Mancances més notables del sistema

Les mancances queden expressades en els percentatges dels ingressos per sobre del 30-35 % que han de dedicar un elevat nombre de llars catalanes a l'habitatge. És a dir, que ningú hagués de dedicar a habitatge més del 35 % dels ingressos de la llar. Podríem també dir que Catalunya hauria d'incrementar la seva despesa en habitatge social en un 0,42 % del seu PIB i hauria de comptar amb un parc d'habitatge públic molt superior a l'actual, incrementant-lo en uns 70.000 habitatges per situar-se al nivell d'Euskadi i en uns 270.000 per igualar a la UE.

Propostes de millora de l'habitatge si es disposés de més recursos

Assolir el nombre d'habitatges esmentat només és possible com a resultat de polítiques d'inversió sostingudes en el llarg termini. Hem quantificat el nombre de nous habitatges que es podrien construir en els propers deu i vint anys si es destinés a habitatge el percentatge del PIB que actualment pot destinar-hi el País Basc. Comptem, a més, que el producte dels lloguers obtinguts es reinverteix en el sistema.

Si Catalunya dediqués, com el País Basc, el 0,50 % del seu PIB a habitatge social i invertís la quantitat addicional a l'actual íntegrament a la construcció d'habitatge en terrenys obtinguts mitjançant convenis urbanístics, això representaria uns 950 milions anuals d'inversió addicional. Amb una inversió d'aquest ordre i reinversió de les rendes netes de lloguer obtingudes, podrien construir-se uns 11.300 habitatges anuals i crear un parc públic d'habitatge d'uns 163.000 habitatges al cap de deu anys, que ens situaria a un nivell més equiparable al del País Basc però que estaria encara lluny de la mitjana europea. Naturalment, es tracta d'una estimació orientativa per ressaltar la importància d'una política sostinguda d'inversió, que vindria molt condicionada per les limitacions de gestió de les diferents administracions.

Una política sostinguda en el temps crearia, com passa a ciutats com Viena, un estoc d'habitatge públic molt important en percentatge del total d'habitatges que actuaria com a moderador del mercat, evitant les bombolles immobiliàries, i facilitaria l'accés a l'habitatge a les rendes més baixes i als joves.

RODALIES

Situació actual

Rodalies és el servei de ferrocarril de proximitat per excel·lència. De tots els usuaris de ferrocarril, el 89% ho fa en un servei de rodalies. Malgrat això, conjuntament amb el transport de mercaderies en tren, ha estat la ventafocs de les extraordinàries inversions realitzades en el ferrocarril a Espanya entre 1990-2018. Mentre l'AVE, amb només un 4,7 % dels usuaris, rebia de mitjana quasi 2.000 MEUR/any, les rodalies, a l'Estat espanyol, en rebien només 131 MEUR/any.

Comparativa de la situació amb altres comunitats d'Espanya

Les baixes inversions no s'han repartit de forma equitativa. En el mateix període 1990-2018, Madrid ha rebut el 47,8% de totes les inversions en rodalies (1.760 MEUR), mentre que Barcelona rebia el 16,8% (620 MEUR), gairebé les mateixes que Cadis, amb el 16,5%. Mentrestant, a Madrid s'han estat realitzant grans obres que suposen importants salts endavant, com ara el nou túnel urbà entre Atocha i Chamartín, la nova estació de Sol, la línia amb l'aeroport, o l'expansió constant de la xarxa. A Barcelona gairebé no s'ha ampliat la xarxa, tenim un 29% d'aquesta encara en via única, només dos túnels urbans al punt del col·lapse, mentre que Madrid en té tres i un quart en estudi. La estació de la Sagrera, prevista la seva inauguració inicialment pel 2006, avui encara no té data de posada en servei.

Mancances més notables

El resultat han estat quinze anys d'autèntic desgavell. Amb incidències contínues, bé siguin provocades per la infraestructura, bé per l'antiguitat del parc rodant o per la manca de manteniment que es fa palesa amb el més mínim accident meteorològic, han fet perdre totalment la credibilitat del servei tant en fiabilitat com en puntualitat. Això contrasta, en canvi, amb el millor servei que han estar capaços de donar a FGC, que en el moment d'agafar-ne la Generalitat la responsabilitat, partia d'una situació similar o pitjor.

Les repetides iniciatives i promeses que realitzaven els responsables polítics de l'Estat per posar solució s'han vist incomplertes de forma reiterada. El Pla de Rodalies 2008-2015 per 4.000 MEUR, posteriorment reiterat pel president Rajoy al març del 2017 (la "lluvia de millones"), a desembre del 2020 només s'ha complert en un 14%. El pla d'actuacions més urgents negociat entre el conseller Santi Vila i la ministra Ana Pastor per prioritzar les accions considerades de màxima criticitat per només 306 MEUR, només se n'han acabat 31 MEUR, de les actuacions previstes en el Pla d'Infraestructures (PDI) 2011-20120 per 4.873,3 MEUR, el 5%.

Propostes de millora de Rodalies si es disposés de més recursos

Molt recentment el ministre Ábalos ha presentat un nou pla de Rodalies 2020-2030 que contempla tant la modernització de la infraestructura com del material rodant. De les inversions previstes per 6.346 MEUR, es volen prioritzar en els

primers cinc anys actuacions per 4.622 MEUR. Principalment contempla tot el reguitzell d'accions dels anteriors plans no iniciades o no acabades, sense cap gran projecte que suposi un salt endavant com podrien ser, per exemple, els desdoblaments de la R3 fins a Vic i la R1 d'Arenys a Blanes –trams de via única-, o un tercer túnel urbà que resolgui els problemes de col·lapse dels actuals dos a Barcelona, autèntics colls d'ampolla de tota la xarxa, o l'orbital ferroviària (que uniria els dos Vallesos amb el costat nord i sud de la costa de Barcelona i faria una xarxa menys *barcelocèntrica*).

Una política d'inversions que pretengui resoldre en deu anys la situació actual d'obsolescència de la xarxa de Rodalies i aspiri, simultàniament, a anar escometent de forma molt gradual algunes de les obres que permetrien la seva ampliació i modernització en terminis majors hauria de contemplar una dotació anual de, si més no, uns 900 MEUR anuals.

PENSIONS

Situació actual

El sistema públic de pensions espanyol pateix un dèficit estructural que s'agreujarà a mesura que la generació del baby-boom (nascuts entre 1955-1975) es vagin jubilant. Tots els estudis i projeccions anticipen un augment de la despesa en pensions no sostenible. La predicció més optimista fins ara publicada (Airef, setembre del 2020) estima que la despesa passarà del 10,9% del PIB el 2019 fins al 14,2% el 2050. Els ingressos per pensions no poden superar el nivell actual, ja que, si no, encaririen el cost laboral i farien perdre competitivitat i, en conseqüència, agreujarien el problema de l'atur. D'altra banda, l'economia hauria de créixer a ritmes del 5,5% anual en cas de voler equilibrar els ingressos per cotitzacions amb la despesa per pensions. Les recents recomanacions del Pacte de Toledo no suposen canvis substancials que facin alterar les perspectives anteriors. En conseqüència, el sistema ha de reformar-se i com més es trigui, més difícil resultarà i les pressions per fer-ho vindran de dintre o de fora (UE).

Comparatiu de la situació amb altres comunitats d'Espanya

En els anys en què el sistema va presentar superàvits (2005 al 2010 per al període disponible amb dades territorialitzades) Catalunya va aportar el 35,6% del superàvit total mentre que en el període amb dèficits (2011 al 2019), el dèficit generat per Catalunya és només del 15,6% del total, valors clarament superior, en el primer cas, i inferior, en el segon, als que correspondrien pel pes de Catalunya en el conjunt de l'Estat (19% del PIB). Tot i que la demografia no presenti diferències substancials, l'economia catalana és més productiva que la mitjana espanyola, amb un mercat de treball més dinàmic i eficient, amb una proporció de població activa homologable a l'europea i clarament superior a l'espanyola, amb major ocupació (o menys atur) tant en els moments bons o dolents del cicle econòmic i amb un treball de major qualitat (menys temporalitat, menys economia submergida i major productivitat).

Perspectives en un marc diferent

Les pensions estan tan protegides a la Catalunya actual com ho puguin estar a Espanya, però ho estarien molt més en una Catalunya amb plena capacitat financera per utilitzar els seus recursos i amb capacitat per decidir sobre la direcció que ha de prendre la seva economia. Sense el drenatge fiscal que cada any detreu un 8% del seu PIB i amb capacitat legislativa suficient, Catalunya podria entomar els canvis necessaris per posar la seva prosperitat al nivell que li pertoca sense defraudar les expectatives dels treballadors en actiu ni perjudicar els pensionistes actuals. Uns pressupostos públics de Catalunya que reflectissin la generació real d'ingressos de l'economia catalana podrien absorbir els dèficits del seu sistema de pensions, tot i que aquest fet no n'exclou la necessitat d'adaptació i reforma.

CONCLUSIONS

1. El serveis bàsics de l'estat del benestar estan molt tensionats a Catalunya. El Govern de la Generalitat no disposa dels recursos per assegurar-ne el nivell de qualitat. A paritat de poder de compra, i descartant Madrid per l'efecte capitalitat, el Govern de Catalunya és el que disposa de menys recursos per habitant, tot i aportar un 20 % de recaptació tributària per sobre de la mitjana espanyola.

2. La diferència entre els impostos que els catalans paguen a l'Estat i la despesa que el govern central fa a Catalunya, incloses les pensions i els interessos del deute espanyol, és de 16.000 milions.

3. El marc financer dels diferents nivells de govern està molt desequilibrat a Espanya

   3.1. Hipercapitalitat de Madrid, que es beneficia d'un impacte estimat de 28.000 milions anuals

   3.2. Comunitats forals que no aporten, sinó que estan subsidiades, amb prop del 7 % del PIB estimat en el cas del País Basc.

   3.3. La paritat de poder de compra no es té en compte mai a l'hora de definir els nivells necessaris de finançament, perjudicant de forma notable Catalunya

4. La situació ha tingut conseqüències greus en el creixement del PIB i del consum a Catalunya, que l'allunya amb el temps de les comunitats més riques

5. Si Catalunya tingués el nivell de recursos del País Basc per als serveis del benestar podria atendre de manera molt diferent les necessitats bàsiques dels seus ciutadans i millorar-les sensiblement.

5.1. Principals actuacions que es podrien escometre:

COM MILLORARIA L'ESTAT DEL BENESTAR A CATALUNYA... ...SI TINGUÉS EL MATEIX TRACTE FISCAL AMB L'ESTAT QUE EL PAÍS BASC (xifres en milions d'euros d'increment de recursos)		
Educació	2.557	Revertir totalment les retallades
		Generalització i gratuïtat de les llars d'infants
		Gratuïtat total de l'etapa infantil (3-6 anys) i obligatòria (6-16 anys)
		Abaratiment de l'escola concertada
		Millora de la qualitat (ràtios de personal) de l'etapa obligatòria
		Formació professional d'alta qualitat
Salut	2.300	Millora de la qualitat de l'atenció primària (més professionals per dedicar més temps per pacient)
		Reducció de les llistes d'espera
		Millora de les dotacions del personal sanitari
		Millora de la recerca mèdica
Serveis socials	2.400	Reducció de les llistes d'espera en més de 50.000 persones
		Triplicar la mitjana d'hores d'atenció domiciliària per beneficiari
		Increment de 13.000 professionals assistencials
		Serveis de suport a les famílies
		Serveis de transport als centres de dia
		Programes de pobresa per a famílies e infants
		Programes de prevenció de la dependència
Habitatge	950	Creació d'un parc d'habitatges públic a nivell europeu
Rodalies	900	Increment de la capacitat i seguretat de la xarxa (millores i ampliacions de capacitat i velocitat en túnels Plaça Catalunya i Passeig de Gràcia, modernització sistemes, seguretat ERMTS, ampliació capacitat accessos Barcelona, desdoblaments via única R3 i R1, ...)
		Renovació parc mòbil
		Finalització Sagrera Rodalies i ramal aeroport
		Estudis i inici d'obres per a un futur redimensionament de la xarxa (tercer túnel Barcelona, Orbital ferroviària dels dos Vallesos, ...)
TOTAL	9.107	Aquesta xifra suposaria incrementar els recursos del Govern provinents del model de finançament en un 36% i que l'Estat, a més, efectués la inversió en Rodalies

5.2. Els recursos disponibles addicionals serien de 9.107 milions (uns 1.200 € per habitant), que millorarien en un 36% els recursos que actualment té el Govern de la Generalitat provinents del model de finançament i suposarien que l'estat efectua les inversions que es necessiten en Rodalies. Malgrat aquest increment, els recursos públics per habitant del País Basc encara serien un 37% superiors als de Catalunya, com a conseqüència fonamentalment del seu superàvit fiscal amb l'estat i en part també deguda al seu major nivell de renda. Aquesta despesa que proposem és només una part dels 16.000 milions del dèficit fiscal català.

No analitzem universitats, ciència, cultura, justícia, medi ambient, promoció econòmica en general, protecció ciutadana o la resta d'infraestructuresm que absorbirien una part de la resta del dèficit. I no ho fem per dos motius: en primer lloc, perquè l'objecte del treball és centrar-nos en els aspectes més propers al ciutadà en un moment de necessitat de l'acció protectora del sector públic; i en segon lloc, per que els sectors analitzats, pensions a banda, ja representen un 75% de la despesa del Govern.

6. Ni el deute ni el dèficit de l'Estat han estat mai generats ni han revertit a Catalunya

ELS AUTORS

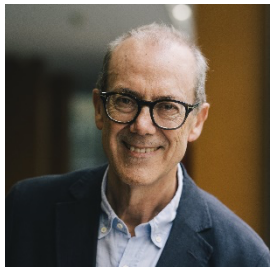

Albert Carreras de Odriozola, economista, Catedràtic del Departament d'Economia i Empresa de la Universitat Pompeu Fabra.

Joan B. Casas Onteniente, doctor en economia, ex-degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya (2008-2018); "Soci Fundador de FAURA-CASAS, Auditors-Consultors,SL.

Júlia Montserrat Codorniu, doctora en economia, consultora de la xarxa europea de protecció social.

Daniel Quer Domingo, MBA per ESADE, coordinador del III Congrés d'Economia i Empresa del Col·legi d'Economistes de Catalunya, consultor empresarial.

Francesc Raventós Torras, economista, ex degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya; ex president del Consejo General de Colegios de Economistas de España

Josep Reyner Serra, economista. Ex directiu bancari. Autor de l'informe Euromedi (Fundació Vincle).

AGRAÏMENTS

Agraïm la col·laboració en el subministrament de dades, sense les quals aquest treball no s'hauria pogut dur a terme, i en la revisió del seu contingut global, a les següents persones:

Meritxell Benedí Altés, Llicenciada en Història, Màster en Estudis del Món Contemporani (UB), Màster en Direcció Pública (ESADE); Directora General de Serveis Socials, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2018-)

Marta Espasa Queralt, economista, professora titular d'Hisenda Publica de la UB, membre de l'Institut d'Economia de Barcelona, ex Directora General de Tributs i Joc (2016-18) i Secretària d'Hisenda (2018-)

Ricard Font Hereu, advocat urbanista, President de Ferrocarrils de la Generalitat (2018-) i ex Secretari d'Infraestructures i Mobilitat de la Generalitat (2012 – 2018)

Jordi Goula Surinyac, economista, periodista, professor del Màster en Periodisme BCN_NY de la Universitat de Barcelona i la Columbia University

Carme Trilla Bellart, economista, ex Secretària d'Habitatge de la Generalitat (2004-2011), presidenta de la Fundació Habitat3 (2014 -)presidenta de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2018-)

i **Maria Eugènia Bentanachs**, per la correcció orto lingüística